

Temesi Ferenc: Utolsó beszélgetés Baka Pistával

Irodalom, Próza

2018.07.25 - [tiszotaj](#)
(RÉSZLET A 49/49 CÍMŰ REGÉNYBŐL)

Márk ott ül az íróasztala előtt, mint rendesen, de most egy üres ábrát néz a számítógép monitorján, amelyen egy emberi fej – nyak – váll digitálisan megrajzolt körvonalai látszanak csak.

NIHT (Nagy Idők Hamis Tanúja): Szia. Páncél az ég, nedves tégl a levegő, ott nálatok?

ILL (Idegenbe szakadt Lavinás Leány): Szia. Itt októberes idő van. Te, mit jelent ez a szó, hogy skype?

NIHT: Internetes képtelefon. Nyilván a sky szóból ered. Észt szoftverfejlesztők találták fel az ezredfordulón, aztán, jó pár év múlva megvette dollármilliárdokért a Microsoft. És a főnévből seperc alatt ige is lett. (Zörög a papírokkal.)

ILL: Az észtek rokonnép?

NIHT: Finnugrók az biztos. És nem esztelenek. (Felmutat egy fényképet a kamerába) Láttad ezt az arcot? (A képen egy muzsikszakállas, kissé kajla fülű, nyírott bajszú, szemüveges. szúrósan okos szemű, sovány férfiarc.)

ILL: Látom. De nem emlékszem rá.

NHIT: Pedig láthattad eleget a Hősök Kapuja környékén, koncerten, akárhol. Egy évfolyammal járt fölöttünk, 48-as volt.

ILL: Ki ő és merre van hazája?

NIHT: Hazája már a túlsó part. A barátom volt. Baka Istvánnak hívják, költő, író, műfordító.

ILL: Neked minden barátod meghalt.

NIHT: Majdnem. A legjobb lenne videokonferenciát tartani a túlvilággal. Negyvenhét évesen ment el, 95-ben. De a halál csak az életnek vet véget, egy barátságnak nem.

Csönd.

NIHT: Nem lehetne, hogy föltegyél egy képet magadról? Te láthatsz engem, én meg egy ábrával beszélgetek.

ILL: Nem értek hozzá. De megkérhetem a fiamat.

NIHT: A fiad a család IT-manje, mint az enyém. Bizok benne. (Papírsurrogás.)

ILL: Olvasni akarsz? Jaj, de jó!

NIHT: De nem a Zongorából, aminek Bartók lett a címe.

ILL: Nem baj. Vezesd elő, ahogy te szoktad mondani.

NIHT: Pistával való barátságunk a múlt függőnye fedí – aminek kezdete nincs, vége sincs, gondoltam. A bölcsészkaron láttam meg Porlódon. A keresztfolyosón beszélgetett valakivel: szűk szeme volt a minuszos szemüvege mögött, muzsikszakálla és pipája. Annyit tudtam róla, hogy már az egyetemen elvett egy szelíd, Tünde nevű lányt. Nem élte a bölcsészek örült, kocsmázó életét. Még a nevetése is lányos kuncogásra emlékeztetett. Arra viszont nagyon is emlékszem, mikor fogadtam végképp a szívembe: az 1970-es szegedi nagy árvízkor. Emlékszel?

ILL: Emlékszem hát. Akkor még otthon voltam.

NIHT: Őt másik helyett dolgozott, de nem is ez tűnt fel nekem, meg a kábelgyári, kendergyári, ládagyári szakiknak, akikkel együtt lapátoltuk a homokot a Tisza elleni frontvonal legveszélyesebb szakaszán, a Kisenlin körút végén. Pista nemcsak sokat, szépen is dolgozott. Formája volt a munkájának. Akárha verset írt volna.

Porlódot, de főként hűbérurait, Komócsin, Sebe és egyéb elvtársakat csak úgy tudta elviselni, hogy lélekben székszállí maradt. Közös mesterünk, Ilia tanár úr bölcsessége tartotta benne a leket. Na és a végén az itál.

Egyszer megkérdezte tőlem, mint afféle, a szakmában járatos személytől:

Te, ha valaki naponta megiszik egy üveg vodkát citrommal, az már alkoholista?

Akkoriban már nem húzták ki a díjazottak listájáról az elvtársak, mert közben urak lettek belőlük. Pistát a megszaporodott díjak csak nagyobb munkára sarkallták, rengeteget fordított, írt. Az itál ehhez, az önkiszákmányoláshoz kellett.

Sétáinkon mégsem róhattam meg ezért – akkor se, ha én sokszor valamelyik regényem védelme alatt álltam éppen, tehát nem ittam. A fél életemben csak írtam, a másik felében ittam. Kevesen tudják, hogy a vége felé, volt Pistának egy titkos élete is. Volt, akinek elmondott belőle ezt-azt, de nekem nem egyenesen kitárulkozott. Nem tudom, miért választott pont engem, talán mert tudta, hogy nem maradok Porlódon. de ez elégséges ok arra, hogy sohase beszéljek erről.

ILL: Néha nem tudom, most olvasol vagy mesélsz.

NIHT: Nálam az ugyanaz. Folytatom. Mint az igazán nagy tehetségek, folyton kételkedett magában Például, amikor már jöttek az országos elismerések.

Te, mondta egyszer, amikor együtt kaptunk valami díjat, én már röstellem magam. Miért ez a sok díj? Lehet, hogy rosszul csinálók valamit?

Átnéztem a szomszéd asztalnál ülő orosz maffiózókra, akiket mindketten értettünk, és azt mondtam: Arra még nem gondoltál, hogy esetleg azért kapod a díjakat, mert tehetséges vagy?

Amikor jött a betegség, én egy indiánok találta méregtelenítő szer kúráját ajánlottam neki a gyógyszerek mellett, de csak egy üvegcsével vett magához. A halál olyan, mint egy halász, hagy fickándozni a vízben lévő hálóban, mielőtt kihúzna bennünket. Akkoriban már kettesével vittem hozzá ezt a természetes szert, de mindketten tudtuk: késő van már.

Azt azért sikerült kiharcolnom egyszer az életemben, hogy a Duna Televízió-beli műsoromban, amit a halála előtti nyáron vettünk fel, három versét is felolvashassa. Akkor már súlyos beteg volt; de nem panaszkodott. Ilia Miska történeteit, például Aczell elvtársról, végig vihogta, gurgulázta.

ILL: Én azt láthattam nálad?

NIHT: Nem. Ezért most fölolvasom egy versét. Mehet?

ILL: Igen.

NIHT: Na jó, csak részleteket. Nem az elejéről kezdem, és csak annyit olvasok belőle, hogy fogalmad legyen a versről.

Farkasok órája

• - - - - -

*Felébredek.
Most kellene kimennem
vizezni, inni, s a paplan alá!
S nem mozdulok... A vekkeróra jár,
közeleg-távolodik, mint a sínen
elkattogó, vörös tehervonat –
és murva-másodpercek hullanak
a fölitésszéltre... Ajtómat bezáratk;
a földzsíderben ébred csak az áram,
s vonít fel – tolvajt álmodó kutya -,
de tejhez, sajthoz, parizerhez ér
nyelvével, és ha mindent végigízlel,
elalszik újra – elméje fagyott
rekeszeiben a gondolatok
oly rendezettek, hogy szinte irigylem.*

*Felébredek.
Az éj végére jár;
tudom, a farkasok órája ez.
Az ablakon csontujjal ág neszez,
de senki más! Nem gyilkosok loholnak,
markolva pisztolyt, kést – a más a holnap
felváltja csak, nem felkoncolja, bár
ki tudja? Mégis, oly jó lenne tudni –
mit is? Hogy meddig tart e rettenet,
s mért félek úgy, mért nem tudok aludni,
ha farkasok óráján ébredek?*

—

*Felébredek.
Már hamujába roskad
az éj.
Uram, irgalmazz farkasodnak!*

Közvetlenül a rendszerváltás előtt írta, 1989 szeptemberének félelmei ezek. Az ő dohánybarna, morzsalékos hangján meghallod majd itt videóról.

Csönd.

ILL. Ez gyönyörű, így töredékben is. Mennyi magyar költő van!

NIHT: Csöngtetek. Te is hallod?

ILL: Igen.

NIHT: Várj egy pillanatot.
(NIHT visszajön.)

ILL: Na, ki volt?

NIHT: Egy késélező cigány.

ILL: Van még ilyen! Nem roma?

NIHT: De. Ha ő úgy hívja magát, akkor az. Nem tudta, hogy egy másik már lerabolta előtte ezt a családó gádzsót.

ILL: Hogy?

NIHT: Egy kézi csiszolókövel csinálja. A kések, ollók, bárdok pengehosszúságát összeadja. Az elején azt mondja, centinként száz, erre belemész. A végén kijön több ezer forint. Befelejzhetem az olvasást?

ILL: Ne kérdezz. Olvass.

NIHT: Mindig azt mondtam neki, hogy ő éli az én életemet Porlódon. Sajnos az enyémet élem én, mondta. S miként valaki egy téves csatatéren, úgy én egy téves városban fogok meghalni, nem is oly sokára.

Volt egy periódusa, amikor bizakodni kezdett.

Te én meg akarok gyógyulni, mondta. És tudod, mit fogok csinálni akkor? Utazni fogok, csak utazni. Ez valahogy kimaradt az életemből.

Mint orosz szakos, egy évet Leningrádban azaz Szentpéterváron töltött. Száznál is több, hihetetlenül olcsó és jó minőségű orosz komolyzenei nagylemezzel és betiltott költők verseivel tért haza. A zenéről jut eszembe: egyszer Pesten szó szerint egymásba futottunk egy Mahler koncerten. A fél életénél többet, huszonöt évet Porlódon töltött el, de Pro Urbe díját mégis szülővárosától, az általa néha Sárdnak nevezett Szekszárdtól kapott. Porlód adott neki egy Emlékkert, de telefonnal, az élefont nem, azt egyre inkább a szobájához láncolt a betegség. Amikor a szépiprás mesterségét kezdtem tanítani otthon, a bölcsészkaron (édesapám halála után), ő – ezen felbuzdulva – fordítói kollégiumot indított. Egyetlen fillért nem kapott a munkájáért, de ő nem bánta.

Addig se gondolok a betegségemre, mondta.

Döltek hozzá a tanítványok, de ő magányos maradt.

Azért az én magányomhoz tíz-húsz ember hozzátartozik, mondta mosolyogva. Akik a betegségben sem hagytak el.

Lemennél borért, kérdezte, amikor – nem tudtam – utoljára találkoztunk. A zacskójáról ügyis felismertek a kisközeztben. Be is törülköztünk rendesen Utána interjút kellett adnom a helyi tévének – nem is adták le. Aztán megkaptam az utolsó könyvét. “Baka István szobafogoly” – ez volt az aláírás.

Igyekezzünk úgy élni, hogy halálunkor még a temetkezési vállalkozó is megkönnyezzen minket, írta Mark Twain. Pistánk ilyen szeretetreméltó életet élt. Van olyan író, aki halálával a feledés kútjába hull, de az igaziak csak akkor kezdenek élni.

ILL: Szép. De neked csak halott barátaid vannak?

NIHT: Úgy tűnik, igen. Meg egy kis maradék. Néhány ember.

ILL: Mesélj még őrola!

NIHT: Volt egy emlékezetes beszélgetésünk a Tündér utcában. Az utolsó. Anyukám éles füle miatt, a házunknál is kisebb házban beszélgettünk, hátul az udvarban, pipaszó mellett. Akkor láttam, hogy az alsó ajka, mintha pipa tartására teremődött volna.

Telefűstöltöttük a szobát. Vele még hallgatni is jó volt. Végül az ő pipadohányát választottam én is. Csak gyakrabban letűdöztem, mint kellett volna.

Hidd el, én akartam szeretni Porlódot, mondta. Iciri-picirit pösze volt. De csak embereket tudtam, tette hozzá. Ráadásul én nemzeti liberális vagyok, ebben a városban. Mint Széchenyi?, kérdeztem. Kuncogott, mint egy kamaszlány. Bekapcsoltam a kistévét. Mintha bolhák futkároztak volna a képernyőn. Alibiország alibifocija, mondta. Te hogy tudsz ezeknek szurkolni? Kikapcsoltam a tévét.

Ki kellett nyitnunk az ablakot. Van más is, aki szerette a focit, mondtam. Elővettem egy noteszt, és olvasni kezdtem: „Hosszú távon mindegyik kontinens (sárga, fekete, barna) a vén Európára borul. Száz év és több milliárdnyi ember. Éhesek és nem félnek a haláltól. Mi már nem tudunk se meghalni, se ölni. Igét kellene hirdetni, de Európa nem hisz semmiben sem. Akkor meg kell várni az ezredfordulót, vagy a csodát.”

Ezt ki írta?

Albert Camus 59-ben, egy évvel a halála előtt, mondtam. Érvényes vasútjegye volt, de Gallimard, a kiadója rábeszélte az autóra, mint én Katit a stopra. Mindketten meghaltak. Fiatal korában focikapus volt.

Európa vonaglik a bika hátán, mondta. Pistának csak a bajusza és a szakálla őszölt, a haja nem.

ILL: Ő ismerte Katit?

NIHT: Őt mindenki ismerte, aki járt az egyetemi színpad előadásaira. Elmondtam Pistának a rémálmodat, még a tanváltás idejéből.

ILL: Mi volt az?

NIHT: A gatyaváltáskor (990) volt egy látomásom. Kamaszkori barátaimmal. Bébivel, Kamónnal és a többiekkel állunk a Porlódtól nem messze lévő országhatáron, karnyújtásnyira egymástól. Kezünkben gépfegyver. Szemben velünk az afrikai-ázsiai falanx. Jönnek, az első sort lekaszáljuk. A másodikat, harmadikat is. De aztán, tárat kell cserélni egyszer. És akkor nincs kegyelem számunkra.

Száz év múlva, hogy is állunk majd? Pista gyakran nézett fölfelé, mint aki a múltban keres választ.

5 milliárd Ázsia, 4 milliárd Afrika, az Amerikák, Ausztrália és Európa együtt, ha kitesz 1 milliódot, feleltem.

Tiszta sor, mondta Pista. Az emberi szenvedés igazi pokla akkor jön el – Hesse szerint – amikor két kor, két kultúra, két vallás egymást átfedi. Mindkettőnk fél arcát berámáztta a nagy, akkor divatos szemüveg. Egy üveg Szalticsnját tettem az asztalra. Úgy ittunk, mint a porlódi írók szoltak. Elszántan, mint aki feladatot teljesít. Szto grammokba eveztünk, mint a ruszlik. Mit csináltsz most?, kérdeztem. Tiltott orosz költőket fordítok. De most már a magyarok se kellene idehaza. Vastag szemöldökét, mint hidat felvonva csak annyit mondott: Vége. Ebből se lesz regénytrilógia.

ILL: Miben halt meg?

NIHT: Rákban. Lekéstem a halálát. Pedig épp Porlódon voltam egy tévéinterjú miatt is. Szeptember végén. Hívtam reggel a kettes kórházat. Nincs Bakánk!, mondta a nővér, miután végignézte a betegek listáját. Végre megkaptam az onkológiát. Ilia Miska, a mentorunk mondta, hogy főlétsleges odamennem, már egy hete más vizen hajózik Pista. A nővér azt mondta a telefonba, hogy most vizit van, hívjam vissza negyedóra múlva. Megtettem, de akkor már az osztályos orvost követeltem. Hiába jön ide, mondta az orvos, a barátja negyedórája elhunyt. Verte az ablakomat az őszi eső.

ILL: Néha jobban olvasol, mint írsz.

NIHT: Mesemondónak születtem, mint Pista költőnek.

ILL: Szia. Most az én ablakom veri a jeges, ólmos eső. A kolléganőm rákos lett.

NIHT: Két-három történet van, ami ismétli önmagát, mintha sosem történt volna meg azelőtt. Akár a pacsirták, akik ugyanazt az öt hangpt éneklélik évezdredek óta. Szia. ‘Sten veled.